

КЉУЧЕВИ

Монодрама

Јован БУЛАЈИЋ

МЕДОВИНА

Чин први и последњи

(Нема позоришта. Ни декора ни реквизите. Николица — сам. Нигде никог. Нема му чак ни његове Руже. Отежала, посећа — шести месец.)

— Име и презиме? — пита ме судија

— Николица Цветановић, од оца Милорада и мајке Милосије, село Медовина, општина... — рећам ја све своје генералије по реду. Дактилографкиња куца сваку моју реч. Моја венчана жена Розика се ди у судници и плаче. Судија и не диже главу. Мора да мисли да сам неки ништак па не журп да ме погледа.

— Јеси ли га млатнуо?

— Јесам.

— По глави?

— По глави.

— Овом летвом?

— Њом.

— Зашто, црни Никола? — завапи судија ко да се о његовој кожи ради. Мени мило што ми се обраћа са Никола.

— Прсла му лобања. Једва га лекари закрпили. Могао си да убијеш човека! — броји судија, грди. Мени глава пала на груди а поглед лиже по патосу. Док ми он чита буквицу, ја се мислим за свој грош: том Манојлу, што га опалих по глави ономад у Жикиној кафани, ни сирче не би могло ништа те ће чамова летва.

— Признајеш ли, Никола?

— Признајем.

— Осећаш ли се кривим? — гледа ме судија право у очи — Кајеш ли се, Никола?

Дошло ми било да га загрлим што ме не ословљава са Николица, али како да му кажем да се осећам крив кад се не осећам. Заигра ми јабучица. Потражим Розикин поглед, а она убледела. Како да кажем да се кајем кад знам да бих сутра урадио то исто кад је у питању Манојле.

— Не осећам се крив и не кајем се — излете ми просто из уста — Не кајем се! За сваког другог бих се покајао, али за Манојла НЕ!

— Хтеде судија да скочи, да викне, али као да се сажали:

— Добро, Николице, зашто?

Што сад опет, Николице, мислим се ја, али прогутам кнедлу, ко велим ако, шта је ту је.

— Дуга прича, друже судија — реко' му ја.

— Слушам — каже он.

Розика упиљила поглед у мене. Милује ме оним њеним зеленим очима и као да ме храбри. Као да хоће да ми каже:

— Ниси ти никакав Николица. Ти си Никола. Мој човек. Никола!

Лепа ли је, славу јој пољубим, мислим се тако ја, завртела би мозак и капетану прве класе те неће једном Манојлу, обичном сељаку. Сеља-

ку него шта. То што је он шеф месне канцеларије у Медовини ништа му није помогло. Остао Ђилкош иако је нагако шешир и везо машину.

— Ако ћу да причам, друже судија, морам да почнем од почетка.

— А где ти је тај почетак? — пита ме он хладно, али видим, решио човек да ме слуша.

— Ех — закукам ја — где је. У Пчелинцима. Ја нисам из Медовине. Ту ми је рођена покојна мати Милосија. А ми Цветановићи смо из Пчелинаца. Покојни Милорад, отац ми, имао је два сина, мене — Николицу и брата ми близнака Стојанчета. Стојанче лично на оца а ја на мајку Милосију. Тужна Милосија, душу је због тога исплакала. Милорад јој пабијао на нос како је он отац само Стојанчету, а да је Николицу, мисли мене, правио неко други. Он се то шалио са мојом покојном матером, ал' она због тога увек плакала. Истина, он се роди нормално, на време. Лако излего, кажу, просто клизнуо. На мене чекали неколико сати. Скањеро сам се, причају. Свашта! Ко да сам ја нешто имао у главу па да се скањерам, тек и кад ме извукоше, нисам био баш за гледање. Брат Стојанче четири и двеста а ја једва две киле. Да не верујеш, кажем ти. Близанци, а као да нисмо браћа. Расли смо тако заједно. Јурили смо за крпењачом и ја и он. Хранили нас и обљачили једнако. Мајка нас није одвајала. Не могу да кажем ни за Милорада, само никако да му опростим што ми даде име Николица. Као да се са мном спрдо, боже ми опрости.

Кад завршисмо осмогодишњу школу, позва нас отац у велику собу на разговор. Све испаде некако службено. Милосија, мајка ми, донесе флашу шљивовице, стави пред сваког од нас по чокањче и остави нас саме. Милорад пуни чокањчиће, брк му се смешка а мене поче да тресе грозница. Милосија, бог те, што не остаде с нама? Ово не може да изађе на добро, мислим се ја.

— Стојанче, сине — обрати се отац прво мом брату, ваљда зато што је старији од мене два и по сата. Сударише им се чокањчићи. Овај трже шљивовицу па искап да покаже да је право мушко. Опу видим мило, смешка му се горња усна а јабучица трчи горе-доле. Заборавили да сам и ја ту. Милорад као да чита оченаш. Ипчита нам лозу Цветановића. Каза нам све о пореклу и прадедова. Како нам је прадеда Митар Цветановић био четовођа. Како смо дошли из Херцеговине склањајући се пред турском најездом. Опомену нас и позва на част и поштење. Исприча нам како је брат рођени нашег прадеде Митра, Марко Цветановић чак из Невесиња донео кошницу са пчелама на ову плодну земљу. Ту дигосе куће, запатише пчеле, а селу дадоше име Пчелинци. Ту Милорад мало подиже глас, као да запрети, рече да су Цветановићи кроз стотине година сачували образ и име, и да нас он није правио да ту светињу укаљамо већ да је чувамо и уздижемо.

— Децо моја, решио сам да вас на данашњи дан усмерим и упутим да бисте сутра били чуварни, радни и поштени домаћини — рече Милорад а онда поче да реба значајније податке о нама двојици као да се не познајемо — Стојанче висок сто осамдесет два сантиметра, Николица сто шездесет пет. Стојанчетове ципеле број четрдесет три, Николицине тридесет девет. Стојанче диже на леђа цак од сто кила ко од шале, Николица педесет под условом да му придржи мајка Милосија.

Видим је да ћу у овом мушком зборовану и усмеравању да прођем ко бос по трњу, те сагнем мало главу да отац не види да ми је крв ударила у образе. Погледам Стојанчета, он зинуо у Милорада, виде му се кутњаци, задовољан.

Оно што јес' јес', избило Стојанче. Примили га у ФЕ-ка игра фудбал за прву екипу. Девојке се за њим кикоћу, гаминују. За мном јок, ко да му нисам брат. Шутирао и ја лопту, али како! Радио сам гимнастику, теглио жицу да проширим плућа, купо се у ладну воду да очврснем мишићи, али све то није помогло. Остао сам ускогруд, што каже мој Милорад, жгољав — просто да се зашлачеш. Мајка ме тешила да сам на ујчевину. Један ми ујак свиро у фрулу а други писо песме па га у Медовину направили на будалу. Милосија једнако говорила:

— Ђе' да избикаш кад одеш у војску. Ујак ти Видосав у армији добио петнаест сантимерара!

Ја после тога молио бога да ме што пре позову у војнике све у нади да ће војска да исправи неправду. Док ја тако бринем своју бригу, трже ме Милорадов глас:

— Стојанче сине! Ти си се родио да наследиш оца Милорада. Да останеш на имању. Да те лепо оженимо па Милосија унучиће да пази а ја миран да умрем у сазнању да сам те добро и паметно усмерио!

Изаљуби Стојичета у оба образа, обриса очи марамицом па се окрете мени:

— Ти ћеш, сине Никола, у град.

Скочим на ноге. Дође ми да му се за ово Никола бацим око врата, ал' реним да останем мушко.

— За мотику ниси. За имање ниси — рече ми. — Остаје ти само да будеш господин. Да се школујеш. Слаћемо ти и пазићемо те док не изучиш нешто или не примениш прву плату. Тада те предајем држави. И држава се узела у памет па и она усмерава. Усмериће ваљда и тебе. Ако си црна овца у селу, не мораш да будеш и у граду.

Ово задње о прној овци нисам онда најбоље разумео јер ми је у глави било само то како ћу да живим у варош и да будем господин човек.

Отац заћута а Стојанче и ја завезали братски ко прави близанци. Одузело нам се нешто па ни да бекнемо. Да извадим ствар и спасем ситуацију, зграбим чокањче са шљивовицом и саспем у прло одједном. Спазим за трен Милорада како ме погледа изненађено и са уважавањем кад ракија клизну на погрешну страну. Ја закркљам! Милосија се створи крај мене. Стојанче поче да се церека из свег гласа а отац ме неколико пута снажно удари шаком иза врата. „Само се ти смеј!“ мислим се ја али ми кашаљ прекину народну пословицу.

Е видиш, та ракија ми дође главе. Ја не пијем, не подносим алкохол. И да пушим нисам почео ко прави људи. Први дим сам повуко на стражи. И то море не би да моја Ружа коју сам тада у Земуну упознао на игранци не рече да прави мушкарац мора да пуши и да има бркове. Од тад' купујем по пакло али ми увек претекне за сутрадан. Што се алкохола тиче, ту смо се Розика и ја брзо сложили. Њен Пишта, отац јој, од ракију умро. Моја Ружа вели да у Сенти није било бољег човека кад је трезан, али кад се напије, сачувај боже и саклони. Због пијаног оца морала да побегне од куће. Тако почела у Земун да служи. Каже да је пијани Мафар гори од пијаног Србина. Сад, ја не знам да ли је то баш тако, али можеш да ми верујеш на реч да од оног проклетог чокањчета у Пчелинцима са оцем и братом, до боја у Жижиној кафани, нисам окусио алкохол. Држимо ми ракију у кући, таман посла, али само за госте. Ја се ракијом мажем после бријања а и трљамо се Ружа и ја кад се прехладимо.

Знам, знам, ти мислиш да околишим, али како ћеш да ме разумеш ако ти све не испричам. Ево, прелазим на ствар. Тог инкриминисаног дана дошао сам у Жижику кафану некако око јеланест сати пре подне. Звао ме Драгиша, Видосавов син, мој род по мајци. Да се као нађемо у кафани код Жике. После ће са колима да дође ујак Видосав да нас повезе код њега. Драгиша гради нову кућу па оће да му ја уведем електрику. Морам да испричам и то како сам усмерен за електромонтера, како сам добио диплому и како ме откачише моји из Пчелинаца. Добро де, ће да се вратим у Жижику кафану. Само се бојим да нешто не изгустим, мислим нешто важно. Како оно беше. Уђем ти ја на врата. Драгиша седи за столом близу шанка. Приђем, поздравим се са рођаком, не гледам ни лево ни десно. Што? Ех што, ћу да ти причам све по реду. Тако су ме лепо усмерили и удесили да пола села од мене окрете главу. Све ћу да кажем ко што би мојој Ружи у четири ока.

Седимо лепо Драгиша и ја, гледамо се у очи. Он пије шприцер, добро доручковао а ја езотик, волим те измешане траве а и годи ми што резе. Неће он, каже, да се погађа са мном, него да то ја свршим са Видосавом. Њему једино важно да буде квалетет, а непријатно му да се цељкамо јер смо својта. Види, мајку му, мислим се ја и таман реним да му отворено кажем да ми се много не свиђа његово тактизирање и усмеравање, кад се врата отворише са треском. Ко да их не-

ко ногом отвори. Сви окренуше главе према вратима те и ја. Кад на врата — Манојле. Не мож' да се каже пијан ал' добро подмазан. Има га метар и деведесет. Глава телећа, очи ситне ко бибери. Леба ко врата. Покварио двојицу, нема пита. Усне му танке, кад ме виде претворише се у црту. Надуво плућа па гега ко ћуран. Кажу сељаци да га мајка једва родила, имао преко пет килограма. Мени се стеже стомак. Не бих море ни мрава згазио, такав сам човек, али да Манојле случајно одагдне не бих жалио, а можда би ми било и мило.

Жика кафеџија, подрепаш стари, савио се пред њим у клупче. Манојле приђе шанку, налакти се и поче да фиксира мој сто. Ја гледам у своје пиће. Драгиши непријатно, те ме муну ногом испод стола.

— Је ли ти, домаћине — обраћа се Манојле Жики кафеџији — шта траже у твојој кафани народни непријатељи?

Мени као да се измаче столица. Оно, пародни непријатељи односило се на мене. Ухватиш чашу са обе руке да се смирим, али оћеш, прска на све стране. Драгиша ме нешто пита ал' ја га не чујем. Мислим само на Манојла. Нисам ја, море, народни непријатељ, ал' Манојлов јесам н бићу док живим.

Његов непријатељски однос према мени почео је чим се Розика и ја доселисмо у Медовину. Сад ти мож' да питаш како се набосмо у Медовини, родном селу моје мајке Милосије. Ево како, морам да причам ако хоћеш да ти отворим душу па да ме разумеш.

Кад сам пошо из Пчелинаца у град, волео сам да изучим за доктора или тако нешто, али кад дође време да се упишем у Трутово у школу, мене усмерише за електромонтерску струку. Бунио се ја али није вредело. Трутово мала варош, сиромашна општина па школа имала само три усмерења: библиотекари, електромонтери и касапи. Оно прво попуњено пре него што сам ја стигао са Милорадом, а у касапе нисам хтео жив. Хтедо ја у Крапујевац, али мом оцу Милораду то било далеко и скупо. Како било да било, допао се мени занат. Изучим ја то добро и добијем диплому. Данас диплома, сутрадан писмо од оца Милорада и брата ми Стојанчета.

— Драги наш... — знаш већ како се писмо кити — ... честитамо ти на успешно завршеном школовању и јављамо ти да од данашњег дана према теби, то јест на основу договора и уговора, немамо више никаквих новчаних и оних других обавеза.

Боли ме плајваз, мислим ја, ћу да нађем радно место и да гледам своја посла. Кад оно, оћеш. Посла нигде ни за лек. Пријавим се ја тако на биро рада и чекао сам залуд све док ме не позваше у армију. Го ко пиштољ, гладан и жедан, дочекам позив у војску као спас. Замолим оца и брата да ме мало помогну док се не снађем, али они на писмо и не одговорише. Тад сватим да су ме моји у Пчелинцима потпуно откачили. Нећу да грешим душу, Милосија ми у Земун пратила понеки пакет да нико не зна и то је све. Склоним ти ја тако главу за годину и по дана. Три ствари сам заволео за то време проведено у армији. Капетана Ракочевића сам заволео као рођену мајку Милосију, Розику Палинкаш, родом из Сенте а Југословенку по опредељењу, као жену за цео живот, и Земун као велику вариш у коју сам опет упознао моју Ружу, жену ми и верну животну сапутницу. Некако у то време умре ми отац Милорад, изненада, кажу, здрав здравцат, бог да му душу прости, о мртвима само лепо. Ни на сахрану нисам ишо. Стојанче јасно пратио телеграм тако да није вредело да потежем у Пчелинце бамбадава. Мајка ми Милосија долазила у Земун да ме обиђе. Задржасмо је на венчању. Сутрадан на њено тражење одведосмо је код адвоката. Милосија својом вољом решила да сву своју мајчевину пренесе на мене, свога сина Николу. Тако Ружа и ја стекосмо своју кућу и десет ари плаца с амбаром, свињњем и шталом у селу Медовина, општина Трутово...

А тамо дочeko нас Манојле, шеф месне канцеларије као да смо род рођени. Јова милиционер чак пронађе да је његова жена у роду са мојом Милосијом. Срећан ја, плућа ми ко кућа. Просто не могу да верујем да ће и мене сунце да огреје. Манојле нас стави у своју лимузину, регата рече да се зове, најновији талијански модел, те нас отпрати до Милосијине куће. Кућа мала, трошна од набоја, али наша, моја и

Ружина. Плац леп, раван, воће родило, висе гране под теретом. Розика цвркуће, распричала се, заноси мало по мађарски. Манојлу то смешно, чуди се откуд Мађарица у Србију да добе да живи на село, па још у тако трошну кућу од набоја, без патоса, клозет у башту, а купање у корито ко пре рата. Смеје се Манојле, смеје се Розика. Ја као да сам добио крила спомињем мајку Милосију и благосиљам.

Манојле обећа да ће да нам обезбеди кредит за нову кућу а за дозволе да не бринемо, то ће да буде његов посао. Захваљује се Розика, захваљујем ја, а он само колута оним риблим очима и зноји се, презнојава. Не видим ја да се он обраћа мени а не скида очи са моје Руже. Не примећујем ништа. Рачунам, треба седлу електромонтер па се то шеф месне канцеларије око мене растрчо. Замоли ме да одржавам инсталацију у млину, да већ од сутрадан могу да почнем да радим. Ја плаћив на Милосију само што не пустих сузу. Добар човек, мислим. Кренуо ја да распакујем ствари а он забавља Розику. Њен смех као да звони целим селом. Еј народе, стигла лепа Розика из Сенте са мужем јој Николом, дипломираним електромонтером. Манојле се распричао како је моја Розика прва Мађарица коју види, коју може да додирне, да је увати за руку. Много је каже слушао о Мађарицама али ето доживео је и ту част да једну гледа уживо.

Мили боже, срећна ли дана. Некако се отарасисмо Манојла а нас двоје се обесисмо једно другом о врат. Розика се крсти и захваљује мајки Милосији што нас је усрећила а ја занео Манојле, па Манојле. Те Манојле добар човек, те Манојле сељачка мајка, те добротвор, те Манојле прави комуниста! Е да нам је више таквих.

Са овим речима заспасмо те ноћи под Милосијином кајсијом моја Ружа и ја. Топла ноћ, топло ћебе, неки топли ветрић харлија, а нама топло, топло око срца.

Ама лусту ме, славе ти, да ти све по реду испричам зашто се не осећам кривим и зашто се не кајем. Да се вратимо у кафану код Жике.

Стужи Видосав, ујак ми. Поздрависмо се. Не знам шта му би да наручи ракију ко да код куће пића.

— Ракију, Жико, али брзо! — викну он кафеџији. Овај и не окрену главу. Видосав беше пргав, свадљив човек. Увек на крај срца. Спреман очас да се закачи или побије. Манојле се закикота. Жика се направи да пере чаше.

— Чујем — добаци Манојле Видосаву — да ти је снаја, мислим жена оног непријатеља, носећа!

Мени грину крв у главу. Поглед ми паде на масну летву прислоњену уза зид.

— Чу ли ти, Жико, да ја реко' ракију? — бречну се мој ујак.

— Одговори ти прво што те ја питам па ће газда Жика да ти донесе ракију. Како носи Мађарица и чије носи? — одбруси Манојле.

— Видосав прогута пљувачку, устаде полако и дохвати столицу.

— Слушај ти, Манојле, ако је твоја месна канцеларија, кафана није. Немој са мном да имаш посла, боље ти је. Ако имаш нешто са Николом, обрати се њему, задрхташе му руке а глас му постаде претећи, шиштав — Ти, Живојине, пиће или ће те столица у главу!

— За тим столом нема пића. Прећи за други сто, добићеш — окуражи се кафеџија на подршку Манојлову.

Полете столица. Жика се саже. Прснуше стаклићи. Манојле се не помери, не окрену. Све се укочило. Нико не проговара.

— Запамти кад ће ти неко од мојих више у кафану. Хајде Драгиша! — зашкргута зубима Видосав. Излете са Драгишом, не осврну се ни једном. Мене заборави.

Тајац. Ни муву да чујеш. Поглед ми се прикова за масну летву. Учини ми се још већом него што је. Осетим неку снагу. Крв наврла, кичма ми се сама усправи. Спустим шаке на сто. Нисам био сигуран да чујем свој глас кад изустих:

— Кафеџија, љуту!

Све се главе изненађено окренуше према мени. Нико не проговори. Нико се не насмеја. Кафеџија Жика спусти пред мене ракију и удаљи

се без речи. Не могу да верујем да сам то ја. Дрхтим, а није ме страх. Летва ми личи на пушкомитраљез. Заманта ми се пред очима...

Земун. Преда мном мој командир, капетан прве класе Ракочевић, Црногорац, али много добар човек.

— Исправи се, Цветановићу. Што си се згрбио. Затegni опасач. Тако јуначино! — шиба гласом ко сабљом, а мени мило ко да слушам народну песму.

— Друзе капетане, дозволите да се удаљим — одвраћам ја отресито, војнички.

— Поздрави Ружу, кумапине! — добацује он за мном док ја грабим кроз капију касарне.

Ех, да сам имао оваквог оца, помислим често, а грешна ми душа. Није ни мој Милорад био лош, ал' ето тако сељак, нешколован, па није умео да се искаже.

Венчо нас Ракочевић. Мислим мени и Ружи био кум. Ја га волео ко рођену мајку а Ружа била залубљена у униформу. Свако ти има неку слабу тачку, разумеш. Кад сам ја добио чин десетара, састанемо се ми у земунском парку, а она кад ме виде, поче да скаче и цичи колико је грло носи онако по мабарски.

— Мој Никола десетар!

Окреће се онај народ, зауставља, смеју нам се људи, али јок, она не обраћа пажњу, заскочи ме па поче да ме љуби онако ватрено, мислим све пуца, чује се.

Оно и ја сад кад се сетим био сам некако прилика. Униформа плава, авијатичарска, ко зна да сам ја само пушкомитраљезац, а чин црвен, не питај.

— Мој муж, десетар! — одјекује но оном парку, а мени пола мило, пола непријатно.

Морам да објасним да је моја Ружа поштена жена. Ја њу јесам прво заволео што је лепа, једра и здрава, али после сам је још више заволео што је искрена. Ми смо ти сада, како оно кажу, једна душа и једна гуша. Сад нисам сасвим сигуран да сам то добро реко тек пре него што је пристала да се уда за мене, испричала ми је све по реду како је пре мене било.

— Ти ниси била мој први униформа. Ја тебе испричам све па ти онда мене узмеш или оставиш на цедило — заврше моја Ружа по мабарски а мени смешан тај њен језик па се кикоћем гласно а стискам је уза се и волим још више. Видим да са мном хоће поштено.

— Керем сепен! — узвикује Розика. То му значи, молим лепо на мабарском. Није ми пријатно да то причам, ал' обу да знаш с ким имаш посла.

Први јој је био пилот млазног авиона. Мајор, бог те. Није могао да верује да јој је први. Кућна помоћница, Мабарица из Сенте сама у Земуну па јунферица. То мајору никако није ишло у главу. Црна Розика из прве остаде у другом стању. Пилот кад то чу, као да у земљу пропаде. Обијала прагове моја Ружа од војне поште до аеродрома, али узалуд. За надлежне такав и такав никад није постојо. Розика решила тешка срца да побаци, а ја све мислим да тај' није био пилот а још мање мајор. Једино је било сигурно да је нестао на млазни погон... У Зетској број седам газда покупио да је силује. Мени нешто порасте јабучица па ми дође да потражим тог мангула што искоришћава незаштићене кућне помоћнице. На срећу, наишла газдарица те Розика тражила да је одмах исплате. У Далматинској није имала куд, пристала. Не би ми право. Она ми објасни како се осећала усамљена, да је много плакала. Газда јој био железничар и лепо му је стајала униформа. Љубоморан ја, за мал' да откажем венчање, али кад ми рече да је то било пре него што је мене упознала мени мало лакну.

У Гардошу на играци почео да јој се набацује један саобраћајни милиционер, али се она мени приволела. С њим није имала ништа. Мислим се ја, ударила униформа на униформу. Превагнуо за длаку чин десетара, али ме моја Ружа убеди да се родила јубав. Мабари, знаш, не могу да изговоре слово љ па онда ни она не мож' да каже

љубав него јубав. Зафркавам је ја за то, покушао сам и да је научим али бадава, остаде да се између мене и моје Розике родила Јубав.

Судија ме прекину:

— Кафеџија Жика ти је донео љуту. Шта је даље било?

Не би ми право. Суди море, мислим се ја, пресуђуј! Одфикари као последњој фукари. Пошаљи ме да робирам дабцабе ал' оћу да ти се кажем који сам и какав сам. Изгубим ти ја ту живац па загаламим:

— Не осећам се кривим и не кајем се. Жао ми само што не удари још једном. Што га не докрајчи да више не буде ни богу ни људима!

Гледа ме судија и чуди се, одакле ми та снага и мржња, а накупила се признајем.

— Јеси ли ти осуђиван?

— Нисам.

— Кажњаван?

— Никад!

— Где си ти видео да се тако говори на суду? — ономену ме он.

Би ми криво што падо у ватру. Први пут у животоу видим и суд и судију. Извинем се, али подвучем да сам овде на правди бога и да је жива штета и за мене и за државу што Манојла не испратих на онај свет.

Судија као да се одобривољи. Стави наочари и први пут ме погледа ко човека.

— Најбоље да се вратимо у Жикину кафану — реко ја, а видим и њему одговара.

Стоји ракија преда мном још нетакнута. Селаци чекају нестриљиво да почне циркус. Нану јој њену само да не клизне на погрешну страну. Узнем чашу, принесем је уснама, рука мирна, отпијем лагано један гутљај. Ништа. Осећам само како греје, снажи, море. Окуражим се и искапим чашу до дна. Неко крикне а ја ништа, ни да кашљуцнем. Као да чујем капетана Ракочевића како ме храбри:

— Притегни опасач, јуначино!

Усправим се у столици некако важан а масна летва као да би да полети према мени. Хтео бих ја да се зауставим, видим да сам претерао, али крв прадедовска прокључала па сама проговара:

— Кафеџија, још једну љуту!

Манојлу се тргоше леђа, одскочише руке. Кафеџија погледа у њега, а овај му потврдно климну главом.

— Да ти не преседне? — подсмехну ми се Живојин. Тресну ми ракију на сто и брзо се измаче ко курва. Одмеравам крипом колико ми треба до летве, а колико Манојлу до мене. Он јачи, ја хитрији, бржи, море. Он пијан, ја...

Манојле се некако тромо, претећи окрену на моју страну. Окренем и ја главу, погледам га право у очи. У руци му флаша ризлинга банатског.

— Како ти је Маџарица! — једва изговори, заплиће језиком.

Нека пијандура се зацерека али га брзо ућуткаше. Да им нешто не промакне. Мирише на крв. А селак кад види крв, подивља, поживотињи, боже ме опрости.

— Како је твоја Радунка! — вратим му ја истом мером.

Кафана се зраносала. Нико да поверује својим ушима. Усудио се жгољави Николшца да пркоси шефу месне канцеларије.

По Манојловој причи Радунка била јалова. Она се па' жалила женама како је крај живог мужа жељна живота и да је он крив што немају децу. Сад шта је од тога тачно не знам, тек он се испрси и викну из свег гласа као да га ја не чујем добро.

— Како носи Маџарица? Јел' стварно носећа!

— Маџарица добро, него како носи твоја Радунка! — и не доврши ја реченицу кад флаша полете. Људи се узмуваше. Боца опали као бомба по сред мог стола, а срча се расу на све стране. Забадају се стаклићи у живо месо. Мало крви просу ми Манојле по рукама. Низ образ ми цури нешто топло. Он све више заплиће језиком, млатара, батрга а ја се мислим да ли је то онај исти Манојле што нас онако лепо дочеко кад доселисмо у Медовину. Он ми набе запослење у млину.

Његова Радунка нам доносила млеко док не кунисмо краву. За грађе-винску дозволу нисам ни морао да идем у општину. Средио ствар Ма-нојле а сад... Шта да ти кажем!

Ево како је почело.

Одо' ја једно јутро у Трутово да у општину платим порез. Само што ја улего у аутобус, ето ти га Ма-нојле на мој кућни праг.

— Добро јутро, лепа Ма-барише!

— Добро јутро, господин Ма-нојло.

— Где ти је муж, Ружице моја румена.

— Отишла је у општина, господин Ма-нојло.

Што, славу му његову, да пита где сам кад ме тог јутра виде да утрчавам у аутобус за Трутово.

— Седите, господин... — љубазна моја Ружа. Дочекала би сваког госта, те неће нашег добротвора. Понуди Ма-нојла ракијом.

— Како се по мабарски каже ракија? — пита он, шали се.

— Палинка — одговара озбиљно Розика и ставља воду за кафу.

— Смеје се Ма-нојле, искида се од смеха.

— Палинка по мабарски, палити по српски. Запалити по мабарски, опалити по српски.

Не допаде се Розики шала па ућута. Осети Ма-нојле да је претеро па обрне ћурак.

— Ја дошо од Социјалистичког савеза. Убирам прилоге за спомен-чесму. Ал' ако немаш код себе паре, мож' то и да причека.

— Господин воли горка или сладак кафа? — забашурује ствар Ро-зика.

— Сладак кафа — понавља Ма-нојле и приђе јој из позадине — Слатку кувај, слатка моја Ружице.

Вода прокључа, а Ма-нојле је изнепада са обе шаке зграби за груди. Цикну моја Ружа, хтеде да се окрене да му опали шамар, али је он понесе у собу.

— Језуш Марија, како господин Ма-нојле јак јесте, као једно бик! И како брз јесте, не стижеш да браниш. Један сиса, други сиса и хаљина лети горе!

Запомагала Ружа, звала у помоћ али цабе. Баци је Ма-нојле на кревет у нашу спаваћу собу. Ја полудео начисто док ми је ово причала. Хтедо' да је ударим, а није крива. Ништа није крива, кунем ти се. Бранила се Ружа колико је могла, а онда се одједном укочила као да се предаје. Ма-нојле попусти, а Ружа коленом па у мали трбу'. Мислим у јајца, да извинеш, на изразу, ово је ипак еуд, не доликује.

Пао Ма-нојле на под, преврвија се од болова, запомаже.

— Озањад! — Розики паде мрак на очи, натаче на ону ствар и Ма-нојла, и самодопринос, и не поричем, помену и Социјалистички савез. Зграби кухињски нож и широм отвори врата.

— Напоље! — врисну Розика.

Кад на прагу стоји, укочила се моја матер Милосија. Одузела се јадница кад виде снају и нож. Мал' је кап не удари.

— Платићеш ми ово, кучко! — просикта Ма-нојле и побеже преко прага завијајући као вуц.

Једва повратисмо Милосију. Кад дође мало себи, мајка поче да куне и нариче. Истерала је снајка из куће. Стојанче, брат ми, сложио се са женом. Испратио мајку на аутобус за Медовину, пољубио је, каже, у оба образа и реко јој да се више не враћа. Ком' је, каже, мајчевину поклонила том нек' се и приклања. И ето сад је она ту, нема куд.

Уједи ме близнак за срце.

— Како немаш куд? — скочим ја на ноге. Бипи и Розика. — Ту ћеш ти, мајко, да будеш с нама. Унуче само што није. Да га заједно чувамо и назимо. Места има колико ти срце жели. Види кућа нова, па топло, није патос него паркет, па купатило. Ди, бре, да кажеш да немаш куд!

Шта је даље било нећеш да поверујеш, друже судија. Ујутро ја на посо у млин. Скидам капу да обучем радно одело кад ми одбруси у правник:

— Боље ти је да се не свлачиш.

- Што море! изненадим се ја, мислим, шали се.
- Отпуштен си.
- Ко ме то отпусти?
- Господ бог.
- А закон?

— По Манојловом закону смо те примили, по његовом те закону и отпуштамо! — подвикну ми управник и повуче команду. Млин у погон а Николица на улицу.

Дуле, млинар, издвојио ме у страну. Шапну ми у поверењу да сам отпуштен као политички неподобан. Не стигох ни да зинем од чуда. Напаковали ми, каже, да сам код Жике у кафани галамио како у председништву и влади, мисли савезној, седе све саме лопуже. Ударао сам, причају, шаком по столу и тражио да другови одозго поднесу извештај о стању своје имовине пре и после доласка на функцију. Манојле поднео пријаву, шапуће ми Дуле, а Јова милиционер саслушао сведоке. Живојина кафецију и још двојицу.

Уплашио се ја, признајем. Ухватила ме паника. Јесмо, седели смо у кафану код Живојина. То је тачно. Да је Видосав, ујак ми, вико како је Манојле лопов и Пиноче, да је био голаћ пре него што га наместише за шефа месне канцеларије и то је истина. Лупо Видосав шаком по асталу и тражио да се формира комисија за порекло Манојлове имовине, не поричем, иако ми је ујак робени. Кунем ти се мајком Милосијом да сам за све то време предиставао новине. Јесам, прочитао сам гласно да се климају ноге Регану због интергејт и да је у Америку закон да функционер полаже рачун о имовном стању пре и после мандата. Признајем да ми се допало, ал' то не реко' гласно, мислим, то како раде ти Американци. Не знам само како би то код нас могло да се спроведе. Јер ови наши кад се дочепају власти, не испуштају је док не умру. Ко онда да пише извештај и полаже рачуне? Можда наследници! Ко зна да л' би им то било згодно?

Сумњиво мени било и то што ми се Дуле, млинар, приказује као човек од поверења. Што баш он да ми ствар дошапне. Знало се за њега да све откуцава Јови милиционеру. Био, несретник, две године на Голи оток па после служио за све што му кажу Манојле и компанија.

Потрчим кући да се посаветујем са мојом Ружом да некако усмеримо несрећу и једнако мислим, све се то десило прошле јесени. Значи пре годину и по дана. Што Манојле не удари на Видосава, што не пријави одмах него сад користи случај да облати мене?

Пробоше два дана. Не спавам ноћу. На посо не идем. Ружа и ја већ малаксали од разговора. Трећи дан стиже позив да се Розика одмах јави у станицу милиције због саслушања. Ако се не појави у једанаест сати, биће приведена стражарно. Наздравље, мислим се ја, почело је. У друго писмо позив за мене. У четвртак у осамнаест сати у сали задружног дома одржаће се састанак месне конференције Социјалистичког савеза. На дневном реду: СИГУРНОСНО БЕЗБЕДНОСНА СИТУАЦИЈА У МЕСНОЈ ЗАЈЕДНИЦИ МЕДОВИНА.

Уплашила се Милосија. Мени мука, повраћа ми се, попуштају живци. Моја Ружа облачи се, шминка, ставља виклери ко да ће на игранку. Нервирам се ја.

— Нећеш, Ружо, на гледање, већ у милицију на саслушање. Пази тамо шта причаш. Немој да те Јова, милиционер, испровоцира. То је Манојлов компањон. Она звиждуће и удара црвенило на образе. Не волим кад звижди, неће на добро да изађе.

Отпратим је ја до станице милиције. Уће Ружа лако ко да је у милицију запослена. Што сам горе доле испред станице скоро цео сат, кад излете Ружа. Очи јој севају, зајапурила се, пурња ко локомотива. Псује као кочијаш, ја срећан што онај народ не зна маћарски.

Манојле као активиста Соц. савеза направио пријаву против моје Руже да га је ометала у вршењу службене дужности. Да је одбила да плати самодринос, да је опсовала њега Манојла а онда натакла на ону ствар Соц. савез радног народа. Јова, милиционер, ставио је пред себе па почео да је испитује мало речима, мало рукама. Она му скренула пажњу да је не вата за колена, да је носећа, а овај је пита што се

онда за саслушање тако упарадила. Запрети јој и рече да располаже подацима да су њен деда и отац за време рата сарађивали са окупатором и да јој је боље да буде мало питомија.

Договорисмо да адвокат напише тужбу против Јове, милиционера, и као да нам лакну. Суд нам се учини као спас. Ту је правда. Закон ће да нас штити и мене и моју венчану жену Ружу.

За тренутак заборависмо мук. А она велика, не мож' тако лако да јој утекнеш.

Пролеће пукло Медовином. Стојим испред задружног дома. Пролазе поред мене браћа Станићи. Радојиди сам уводио инсталацију у нову кућу. Окрећу главу од мене, обилазе ме. Можда ме нису видели. Ваљда сам нервозан па призивам зло и тамо где га нема. Биће да не воле што сам дошљак из Пчелинаца. Ко воли добоше. Тамо им пошта. Ни цркве нема у Медовини. Било им скупо. Јефтинеје им се ватало да пешаче три километра до попа у Пчелинцима него да одреше кесу за своје црквено звоно.

Прогутња Манојле и замаче у салу. За њим Јова, милиционер. Не улази ми се. Залази сунце. Има још десет минута до шест.

Приђе ми Сима, кројач. Код њега у понедељак уводим електрику. Адаптира стару кућу, диже спрат. Стаде на три метра од мене ко да имам сиду.

— Немој да долазиш у понедељак — процеди кроз зубе — одустао сам од посла.

Бутим ја, шта да кажем. 'Оће да ме оставе без 'леба. Решили да ме отерају. Збриса Сима, жури на састанак. Меланија само што ме не очеша. Гледа ме право у очи.

— Добро ти вече, Меланија — поздравим је ја.

Чу ме, али не одговори.

— Ако, Мело, лепа моја, тако и треба. Свака част!

Она беше родом из Пчелинаца, заједно смо ишли у школу, исписници. Удала се у Медовину па сад активисткиња.

Заболе ме, признајем. О Милосија, мајко моја рођена, нека је проклет дан кад ми преписа имање у Медовини. Нека је проклет час... Стани Николице, ништаку стари, угушићеш се. Недај се, Никола, чујем Ружу како ми довикује. Испрси се, јуначино, грми капетан Ракочевић.

Уђем у салу. Пуна ко око. Ту су све мушке главе Медовине и по која жена. Потражим Видосава и његове. Хоћу да седнем са својима. Притисло ме под грудима па не попушта. Не дам да ме ухвати паника. Потражим још једном својту. Јок, окаснио Видосав. Дуле, млинар, маше ми руком из првог реда. Поздравља ме.

Поче састанак. Чујем и не чујем. Врти ми се у глави па молим бога, да се не срушим. Славко омладинац чита реферат. Мало, мало па помиње моје име. Закључи да је безбедносна ситуација добра. Да би била још боља да пре месец дана не поансише групу прочетнички оријентисаних сељака и да ту скоро не открише притајеног непријатеља самоуправниог друштва, то јест социјализма. А све то у лику Николице Цветановића, родом из Пчелинаца и његове жене Руже, Розике Палинкаш из Сенте. Уста ми сува, а дланови знојни. Не одвајам очи од врата. Само да стигне Видосав са својима.

— Ко се јавља за реч?

Мукаја. Само мени зуји у ушима. Устаде Алекса, пекар. Издеклемова кратко да сам му увек био сумњив и наклоњен капитализму западног типа, и да по његовом, таквима није место у Соц. савезу радног народа. Информбировац одлеже седам година. Би ми жао, мора човек, не замерам. Неће ваљда и Дуле млинар? Мора да су и њега усмерили. Само што ми то паде па памет, устаде Дуленце па оплете:

— Предлажем да се из наше организације искључи Николица Цветановић, због непријатељске пропаганде и узнемиравања јавности. За њега нема места у нашим редовима. Толико!

Алал вера, Дуле, мислим се ја, заслужно си петицу. Испеко си занат, нема шта.

Славко омладинац упита Манојла, има ли нешто да каже. Овај одби.

— Да гласамо. Ко је за?

Мене нико ништа не упита. А и што би?

Чудан ти је овај наш народ медовински. Дићи ће руку да се власти не замери. Жури му се. Боли га ћоше да л' осакати комшију, да л' му гроб ископа. Не мисли он да данас гори моја кућа, а сутра... Подељени су у три групације. Манојлови, нема их много, избациће два прста високо као да јуришају на барикаде. Да види шеф месне канцеларије како су гласали. Они најбројнији, оклеваће мало, а онда ће дићи руку стидљиво. Дићи ће руку, не и главу. То су поштени домаћини. Гледају своја посла. Трећа групација гласаће целом шаком, са мржњом. Синови им у апси. Делили по селу летке са националистичким паролама. Крв није вода. У време прошлог рата Пчелинци су били партизанска, а Медовина четничка база. Ко се тога још сећа. Давно је то било, дај боже да се заборавило.

Јова, милиционер, да ми намести игру, дотури онима у затвору да сам их ја провалио те их поапсише. То што ја нисам ни лук јео ни лук мирисао, ко те пита. Да доказујеш да ниси, казаће да ти жао и да си њихов. Значи контрареволуционар. Да ћутиш, значи признајеш да јеси, а ниси. Да тужиш кога, и зашто. Јел' да тужим Дулета, млинара, који је по налогу Јове, милиционера, дошапнуо ту лаж ухапшенима? Не можеш ни уз улицу, ни низ улицу.

Дигоше руке, гласаше. Једногласно.

— Има ли ко против? Нема. Уздржаних?... — констатова омладинац још једном да је Медовина и из ове неприлике изашла јединствена и чврста. Видосав, ујак ми, се не појави. Ако!

Чекај, славе ти, не прекидај ме, друже судија, молим ти се. Близу је крај.

Улазим у своју рођену кућу. Врата широм отворена. Мајка ми Милосија лежи у кухињи на отоман, увоштила се. Над њом лекар. Зарозала се.

— Умрла?

— Умрла.

Стиснем капу, зашкргућем зубима. О Милосија, мајко моја најмилија! Што увек одеш кад си ми најпотребнија!

Док сам ја био на конференцију, поштар донео писмо, оно што се предаје на потпис. Примила га Розика. У њему налог да нам се руши кућа јер је подигнута бесправно, без грађевинске дозволе... Милосија не издржа, оде богу на истину. Целу ту ноћ и ону што дође иза ње састављали смо жалбу Савезној конференцији у Београд.

Да ти не причам. Сахранисмо Милосију, мајку ми, како доликује. Била само родбина. Село, ко да је и оно умрло. И родбина се око гроба поделила у три групације. Брат ми Стојанче са својима на једну страну, Ружа и ја на другу, а Видосав стао мало подаље. Држи се као да нас не познаје. Он уврећен. Ко ће то да увати и размрси.

— Како је дошло до туче? Јеси ли то учинио у самоодбрани — упита ме судија.

Не знам, часни суде, казаћу ти целу истину па сам пресуди. Бранио се нисам. Страх ме било није. Знао сам тог дана у Жикиној кафани да сам јачи од Манојла. Можда то неки други дан не би био, али тог трена сам био сигуран да могу, и да ћу ја да победим.

Пође он на мене. Разбацује столове, ломе. Ја ти се полако дигнем на ноге. До чамове летве ми три корака. Жика кафација искривио шију да боље види. Остали жагагрили очима. Мислиш да неко покуша да нас раздвоји! Крв потече, натраг се више није могло. Манојле дотура до мог стола, а онда:

— Убићу те, ништаријо једна!

— Шта чекаш?

— Маварица да ме на глас да! Платиће ми кучка.

— Неће, животињо, док сам ја жив.

Манојле дрекну. Искочиле му вратне жиле, виче да га чује и улица:

— Имао сам сваку коју сам хтео. Ја сам, бре, овде власт, Манојле Моравчевић, господ бог у Медовини, ако ниси знао. Натичем кога хоћу и кад хоћу. И њу ћу, из ината... трудну!

Потеже песницу. Ја скочим па за летву. Она ко да сама улете у шаку. Туп!... Само једном. Манојле паде ко проштац.

— Је ли то све? — упита судија.

— Све — одговорим ја.

— Два месеца — рече он.

— Разумем, друже судија, два месеца затвора.

Ружа лако застења. Притрчим јој.

— Тебе заболе? — питам.

Она одмахује главом.

— Видо те како се увати за доњи стомак.

Очи јој влажне, видим оће да заплаче.

— Немој, Ружо моја! Немој, радости моја.

— Оживело — муца Розика.

— Шта оживело, јебо ти и судију, и затвор, и Манојла — јел дете?

Она клима главом, зуби јој бели, смеју се свих тридесет два. Прислоним главу на њен стомак, а оно, славу му његову, ногом удару ли удара. Чује се море!

*

Тако се завршило моје судовање у труговском општинском суду. Два месеца нису година. Важно је да смо Ружа и ја заједно, и да је истина на нашој страни. Нико није ни јачи ни старији од истине. Правда не мож' да омане. Пред законом смо сви једнаки. И председник владе, и моја Ружа, и ја, на и Манојле.

Код куће, кад стигосмо у Медовину, чекало нас изненађење. Стигло писмо од Савезне конференције из Београда. Скакали смо по кући од радости. Грлили се и љубили. Отимали се око коверте ко ће први да је отвори. Поцепасмо је у отимању па састависмо.

Накитили га, мислим писмо, другови из Београда, лепо. Захваљују се љубазним речима на обраћању, али нас упућују да се жалимо редовним путем. Прво месној конференцији па...

Ухватисмо се за руке. Гледамо се тако... Тог дана заборависмо да помуземо краву... Ако.

(1988)

До сада извођена драмска дела Јована Булајића: РЕКВИЈЕМ ЗА ПОЛИТКОМА (ХНК Осијек) БАЛАДА (НП Титово Ужице) ДОВО МОРЕ КАПЕТАНЕ (НП Ниш) ЧАЈАНКА КОД ЧИКА ЈАНКА (Мало позориште Београд) ИГРАЧКА ПЛАЧКА (Театар 13 Београд) СТАНАРСКО ПРАВО ПОКОЈНОГ ГОСПОДИНА СИМЕ (НП Пирот) РОДНА ГОДИНА (позориште КРАЉЕВО).

„Довро море капетане“ и „Станарско право“ — откупљени су на конкурс у нишком Народног позорипта;

„Играчка плачка“ представљала је Југославију на Међународном фестивалу у Бечу; Извођена су му оригинална радио драмска дела (Радио Београд) и познат је по неколико успешних драматизација и адаптација.